

Književna poročila

Domoznanstveni pouk v ljudski šoli. Po načrtih moderne metodike. Sestavila Eliza Kukovec. Izdaja „Slovenska šolska matica“. V Ljubljani, 1912.

To delce, ki spada v serijo pomožnih knjig za ljudskošolske učitelje, je izšlo v dveh delih. L. 1912 je izšel 1. snopič (str. 1—80), l. 1913 drugi (str. 81—104); drugi snopič ima sicer na naslovni strani natisnjeno „Konec“, toda na obdelani tvarini in na str. 104 se zdi, da mora nekaj še iziti. — O namenu in obliki publikacije nas pouči „predgovor“, ki ga je napisal H. Schreiner. V njem se povdarja važnost domoznanskega pouka z ozirom na stvarno in formalno izobrazbo učencev. Večina učencev naj dobro spozna vsaj oni del sveta, preko mej katerega ne bo nikdar prišla. Vsi učenci pa dobivajo pri spoznavanju svoje ožje domovine one temeljne predstave, ki jim pomagajo spoznati širši svet in tako širiti njih duševno obzorje. S poznavanjem domovine se goji tudi ljubezen do domovine in tako ima domoznanstveni pouk tudi svojo vzgojevalno moč. Vkljub mnogim teoretičnim navodilom pa je pouk te vrste težaven, ker zahteva za različne kraje različne prakse. Ker „Šolska matica“ ne more izdati za vsako šolo praktično izvedenega navodila, je izdala v tej knjigi vzorec, da se vidi, kako se obravnava ta tvarina na eni določeni šoli in da se tako spozna način, kako je to tvarino treba obdelavati. Snov si bo morala vsaka šola zbrati sama, le metodo bo lahko posnela po tem vzorcu.

Pisateljica je v ta namen pokazala, kako poučuje na svoji šoli domoznanstvo in je podala pri tem podroben domoznanstveni opis Haloz, Slovenskih goric in Pohorja. To je velik del vzhodnega južnega Štajerja, in na vseh šolah po tem ozemlju bodo učitelji lahko rabili tudi gradivo, ki ga je pisateljica nabrala. Za te učitelje bo dobro, če si nekoliko ogledamo kakovost in porabnost nabranega gradiva. Pri tem se bo pokazal tudi način, kako je pisateljica zbiralala potrebno gradivo, oziroma: kako ga ni! In pred tem, da bi jo učitelji, ki si bodo sami morali nabirati gradivo, v načinu nabiranja posnemali, jih je treba posvariti.

Knjiga ima tipično napako, ki se nahaja na mnogih slovenskih znanstvenih spisih: pisatelj se trudi in ubada z delom, ki so ga opravili drugi že davno pred njim in navadno celo — boljše. Pri nas se najde marsikdo, ki piše to in ono, pa mu niti v misel ne pride, da bi poiskal, kaj so o tej stvari napisali že drugi pred njim. Lahko bi si prihranil nepotrebno delo ali popravil tuje zmote in tako pripomogel k znanstvenemu napredku — toda tak pisec misli, da mora vse izvleči iz svojega mozga. Ni čuda, če se pri tem včasih ukane. — Ne vem, ali je znana pisateljici knjiga, ki je kos njenega dela opravila že leta 1886. To je: „Domoznanstvo ormoškega okraja. Po načrtu, sestavljenem od odbora, priredil in založil odborov predsednik Fran Rakuša, nadučitelj pri Sv. Bolfenku“. Pač pa jasno vidim, da ni rabila knjige, brez katere je tako delo zelo težavno in skoro nemogoče. To je: „Gemeindelexikon von Steiermark“ (Wien, 1904). V njem bi našla slovenska imena za razne kraje, ki se nahajajo v njenem spisu sedaj ali samo v nemški ali pa v napačni slovenski obliki. Tam bi našla, da je „Guttenhaag“ (str. 53) „Hrastovec“, „Ankenstein“ (str. 31) „Borl“, „Ritersberg“ (str. 68) „Ritosnoj“, da se piše „Cogetinci“ in ne „Cogenice“ (str. 56). Te „Cogenice“ je pisateljica napravila sama iz nemškega „Zoggendorf“, kakor je napravila iz nemškega „Mutschen“ svoje „Muče“

(str. 53). V tem slučaju bi ji sicer tudi „Gemeindelexikon“, ki ima „Mučno“ namesto pravilnega, tam običajnega „Močna“, ne pomagal mnogo. — Posebno veselje ima pisateljica z etimologiziranjem, samo da pri tem nima mnogo sreče. Na str. 24 navaja za razlago krajevnega imena „Stoprce“ kar dve možnosti: ali 1. iz Sto-brdce = Sto hribov, ali pa 2. iz „stopice, stopnice“. In vendar je Štrekelj že l. 1906 pokazal (Č Z N, III, str. 60), da izhaja ime od besede „stopa“. Ptujski minoriti so v tem kraju imeli stope in l. 1440 se kraj naravnost imenuje Stamphendorf. Tudi za „Radgona“ ima kar dvoje razlag, ali je „Rakovna“ = „Rakovo“ mesto ali pa „Ratkovo“ mesto. Toda isti Štrekelj je istotam (str. 47) pokazal in za njim L. Pintar (Carniola, 1909, 45), da je Radigojevo mesto. Z razlago krajevnega imena „Središče“ so se resno trudili pred pisateljico že drugi: Dr. Avg. Stegenšek (Č Z N, V, 37) in Kovačič Fr. (Č Z N, VI, str. 145–152), ki je napisal tudi veliko monografijo o tem kraju. Vkljub vsemu temu nam servira pisateljica naivno razlago, da se kraj zato imenuje „Središče“, ker je sredi treh dežel: Štajerske, Ogrske in Hrvaške (str. 58). Če bi bila na teh primerih videla, kako težko je priti do jasne in dobro podprte razlage kakega krajevnega imena, bi pač opustila svoje druge etimologije, ki jih je ravno tako težko dokazati, kakor jih je težko ovreči. Nekatere so res na prvi pogled nemogoče. Ona razlaga „Makole“ iz „Maksovo polje“ (str. 30), „Zavrč“ iz „Zavrče“ = „Završe“ = „Za vrhi“ (str. 32), „Razvina“ iz „razvaje“ = „razboj“ (?) (str. 67). V marsikaterem oziru je značilna njena razlaga besede „Ščavnica“ (str. 57), kjer pravi, da je ime vzeto iz ljutomerskega narečja, v katerem pomeni „ščavna“ „počasna“. Miklosich se je v svojem delu „Die Ortsnamen aus Appellativen“ tudi pečal z razlago tega imena. V prvem delu (1872) pravi na str. 11: „Dunkel ist seiner Bedeutung nach das in Ortsnamen häufige štava, ščava“, v drugem delu (1874) pa navaja pod „štava, baš „Ščavnico“, ki jo je postavil tudi v svoj Etymolog. Wb. (1886) pod „štav — 1“. Miklosich je bil rojen Ljutomerčan, je pač poznal tudi ljutomersko narečje, toda njemu je beseda „dunkel“, samo naša pisateljica ve, da pomeni baš v njegovem, ljutomerskem narečju „počasen“. Druge razlage ni, kot ta, da si je pisateljica ta pomen ali sama in usum proprium izmislila, ali pa ga v dobri veri nekritično od koga prevzela. Enaka je tudi z besedo „borl“, ki pomeni v Halozah baje „brod“ (str. 31). Sploh se v vseh opazkah, ki zadevajo jezik (str. 33, 50, 64, 76, 78), vidi polovičarstvo, ki sili človeka, da reče: „Boljše nič, ko kaj takega“. Z etimologijo besede „dekan“ (str. 27) ne bo v šoli nič opravila, kakor hitro bodo šolarji začeli šteti. „Pet in pol kilometrov“ je nesmiselno tvorjena oblika (str. 34); „hlapon“, ki se nahaja v knjigi parkrat, pa je tako zastarel tip, da spada v muzej in ne na progo. Sod ne „vsebuje“ (str. 32) 465 veder“, ampak jih „drži“ — to bi lahko prepisala pisateljica iz ust vsakega najmanjšega šolarčka, kakor lahko čuje od njih, da so bili na „furežu“ in ne na „furešu“ (str. 33). — Da sta na poti v Rim maševala v ljutomerski cerkvi sv. Ciril in sv. Metod, to je prazna trditev brez vsake podlage. Isto se — z isto mero verjetnosti — trdi še o mnogi drugi cerkvi v slovenskem kotu med Muro in Dravo.

Radoveden sem, kako je prišlo, da je mogla pisateljica zapisati sledeče: „Na samotnem obrežju Mure pri Cmureku zapazimo čudne zgradbe iz vejevja. To so bobrove stavbe“ (str. 62). Tisto fiktivno potovanje (s plavom po Muri) se je pač najbrže vršilo po kakšni Hölderjevi stenski sliki, kjer je ob reki naslikano vse, kar se lahko najde ob nji. Zadnjič se v Avstriji omenjajo bobri pred kakšnimi petdesetimi leti, od takrat ni ne duha ne sluha o njih. (Brehms Tierleben, 4 Aufl. Leipzig 1914. XI. Bd., 448).

Neresnico je napisala pisateljica na str. 40, kjer opisuje vožnjo z vlakom iz Ptuja v Maribor. Tam stoje med drugim sledeči stavki: „Druga železniška postaja je Pragersko. Izprevodnik zakliče: „Vsi izstopite!“ . . . Od jugo-zapada pridrda drug vlak ter postoji. Izprevodnik zakliče: „Poštni vlak v Maribor, Gradec, Dunaj! Brzo vstopite!“ . . . Prva postaja ima napis Račje-Fram . . .” — To vse skupaj vendar ni res! Pisateljica se je tega sama zavedala, zato se v prihodnjih stavkih nekoliko bolj oprezno izraža: „Druga postaja je Orešje-Slivenica. . . Tretja postaja so Hoče. . .” — Tako potvarjanje resničnega položaja se ne da opravičiti z nobenimi oziri. Saj lahko vsak učenec, ki se je kedaj vozil po tej progi z odprtimi ušesi, spravi učitelja v zadrego. Tudi sta pisateljica in urednik pri teh rečeh pozabila na „predgovor“, kjer se opozarja „posebno na državljanski pouk, ki ga po pravici zahteva novejša metodika in ki ga je doslej vobče malokdo upošteval. In baš to je glavni namen te knjige.“ — Meni se zdi, da ne!

Avtoritativni značaj ljudskošolskega pouka zahteva, da se na tej stopnji podaja samo to, kar je jasno in trdno dognano, ne pa to, kar je še dvomljivo ali celo naravnost napačno in neresnično. Da ocenjena knjiga v tem oziru ne ustreza v popolni meri, tega ni kriva toliko pisateljica sama, ko oni, ki so njeno knjigo izdali. V odboru „Šolske matice“ se je vendar našel kdo, ki bi opazil očitivne napake spisa in poskrbel, da se odpravijo. Sama „metodična“ recenzija in aprobacija je v tem oziru premalo. Veseli pa me knjiga kot dokaz, da se tudi v naših širših krogih čuti potreba podrobnega poznavanja naše domovine. „Šolska matica“ bo storila lepo in zelo koristno delo, če bo interesirane činitelje opozorila na vire, kjer bodo lahko dobili zanesljivega in dobrega gradiva za „domoznanstvo“. Naj sestavi bibliografijo našega domoznanstva; na tem polju je pri nas že mnogo opravljenega, dasi še ne vse. Dva lista imamo: „Carniolo“ in „Časopis za zgodovino in narodopisje“, ki se leta in leta trudita z našim domoznanstvom. Obema se je sedaj pridružil „Korotan. Glasilo društva za zgodovino in narodopis koroških Slovencev“, ki bo obdeloval isto polje. Toda baš oni, za katere [se vse to delo opravlja in ki ga za dosego svojih namenov potrebujejo — kakor da zanj ne vedo.

Dr. J. A. Glonar.

„Društvo sv. Jeronima“ v Zagrebu je za l. 1914 izdalo le dve knjigi, in sicer koledar „Danico“ in l. snopič Svetega pisma novega zakona. Društvo obstoji blizu 50 let ter šteje 35.000 članov. Ustanov ima 26; zadnji čas so se ga z ustanovami spomnili na pr. † samoborski župnik Franjo Forko, † karlovški odvetnik dr. Ivan Banjavčić; sedanji predsednik društva kanonik Ljudevit Knežić, oddelni predstojnik za bogočastje in nauk v m., dr. Milan Amruš ter nadškof dr. Bauer. Imovina vseh ustanov je koncem l. 1913 znašala 92.600 K. Člani plačujejo po 1 K, utemeljitelji 10 K. Od „Družbe sv. Mohorja“ se razlikuje n. pr. po tem, da ima vsako leto svojo glavno skupščino. — „Danica“, koledar za l. 1915., je obsežna knjiga s 419 stranmi. Poleg koledarskega gradiva in društvenega letopisa nahajamo v njej obilo poučnih člankov, pesmi, povesti in slik. Koledar je za katoliško in pravoslavno cerkev. V abecednem pregledu so podana „svetniška in nekatera narodna imena“ (Anastazija — Taža, Bariša — Bartolomej, Blagoslava — Eudoksija, Bogislav — Teobaldo, Božena — Natalija, Budislav — Gregor, Čedomila — Adelhajda, Doroslava — Agata, Dušan — Spiridion, Milivoj — Klement, Radvan — Hilarij, Sišman — Sigismund, Zdravko — Valentin, Veljko — Maksim, Vitomir — Siegfried itd.) Prof. dr. Rudolf Horvat podaja „hrvatski zgodovinski koledar“, to je k poedinim dnevom hrvatske zgodovinske dogodke, ki so se dogo-